

DIŞ TİCARETTE KORUMACILIK VE ÜLKELERİN GELİŞMİŞLİK DÜZEYİNE ETKİLERİ*

Ruhan Ayşe Demir¹
Aslı Seda Kurt²

1 Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tınaztepe Yerleşkesi, Buca, İzmir, Türkiye, u.r.ayse@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3781-7033.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Dokuzçesmeler Yerleşkesi, Buca, İzmir, Türkiye, asliseda.kurt@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0356-7443.

Demir, Ruhan Ayşe ve Aslı Seda Kurt. "Dış Ticarete Korumacılık ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Etkileri". ulakbilge, 47 (2020 Mart): s. 381-399. doi: 10.7816/ulakbilge-08-47-01

ÖZ

Uluslararası ekonomi tarihi, dış ticarete zaman zaman serbestleşme, zaman zaman ise korumacılık görüşlerinin öne çıktığı bir görünüm sergilemektedir. 2008 yılında yaşanan Küresel Finans Krizi dünyada korumacılık yönünde görüşlerin artmasına neden olurken ülkelerin uyguladıkları politikalar da bu dönemin yeni merkantilist dönem olarak anılmasına neden olmuştur. Bu çalışmada, krizin hala etkilerini sürdürdüğü, tarife dışı engellerin yoğun şekilde uygulandığı günümüzde, korumacılık akımının zaman içerisindeki gelişimi incelenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Çin, İngiltere, Almanya, Japonya gibi gelişmiş ülkelerin geçmişlerinde ve hatta bugünlerinde korumacılığın izlerine çokça rastlanmaktadır. Dolayısıyla bu konu, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin de süreçten dersler çıkarması bakımından önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı dış ticarete korumacılığın önemine vurgu yapmak ve gerekliliğini tarihsel açıdan ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmada korumacılığın amaçları ve araçları kısaca tanıtılmakta; yeni korumacılığın altı çizilmektedir. Küresel finans krizinin sürece etkilerinin de incelendiği bu çalışmada Türkiye ekonomisinin yanı sıra özellikle gelişmişlik düzeyleri yüksek ülke ekonomileri de incelenmiş ve korumacı politikaların ülkelerdeki gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkilediği yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Korumacılık, gelişmişlik, kriz, ticaret, tarife

Makale Bilgisi:

Geliş: 7 Ocak 2020

Düzeltilme: 28 Ocak 2020

Kabul: 2 Mart 2020

* Bu çalışma Ruhan Ayşe Demir'in "Dış Ticarete Korumacılık ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyine Etkileri" (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aslı Seda Kurt,) başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

Ülkeler arasındaki ticaretin tarihi, bir anlamda, korumacılık ve serbest ticaret arasındaki rekabetin tarihi olarak değerlendirilebilir. Tarih boyunca üretimin arttığı ve üretim fazlasının ortaya çıktığı refah dönemlerinde serbest ticaret görüşü ön plana çıkarken; kriz, savaş ya da doğal afet gibi refah azaltıcı olarak tanımlanabilecek bir döneme girildiğinde ise korumacı politikalar ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla bu politikaların rekabetinden çok, aralarındaki döngüsel ve belki de tamamlayıcı ilişkiden söz etmek daha anlamlıdır. Diğer yandan gelişmiş ülkelerin ekonomik açıdan başarı öyküleri değerlendirildiğinde, geçmişlerindeki ve hatta bugün de uyguladıkları korumacı politikalar özel olarak ele alınmayı hak etmektedir. Dış ticarete korumacılığın Merkantilist dönemde neredeyse tüm Avrupa’da, Hamilton ve Carey’in referansı ile Amerika Birleşik Devletleri’nde ve List’in önderliğinde Almanya’da ortaya çıkması ve bu ülkelerin bugünün gelişmiş ülkeleri olmaları tesadüfi bir olgu olarak değerlendirilemez. Bu bağlamda korumacılığın gelişmişlik ile ilişkisi her dönemde önemini ve güncelliğini koruyan bir tartışma olarak, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Ülkelerin dış dünya ile ticaret yapmaması, diğer bir deyişle dışa kapanmasının kaynak yetersizliği ve yoksulluğu beraberinde getireceği gerekçesiyle literatürde karşıtlarının da olduğu korumacılık görüşü, bir kavram olarak yerli ekonomi lehine her türlü müdahale olarak ele alınabilir. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, ekonomik gücü arttırmada korumacılık politikalarının etkisi büyüktür ve bu politikalar ticarete doğru noktadan başlamayı ve yapılan ticareten kazançlı çıkmayı sağlamaktadırlar. Her ne kadar serbest ticaret savunucuları tarafından küreselleşmeden ve sınırların kalktığından bahsedilse de pür serbest ticaret bir varsayımdır ve ülkeler her zaman önce ulusal çıkarlarını korumayı, ekonomilerini güçlendirmeyi istemekte ve korumacı politikalara başvurmaktadır.

İzleyen bölümde korumacılık ve serbest ticaret olguları kavramsal olarak ortaya konulmakta; ana iktisat akımları çalışmanın kapsamı gereği kısaca ele alınarak korumacılığa ilişkin tarihsel örneklere yer verilmektedir. Son bölümde ise Yeni Korumacılık anlayışı tartışılmakta ve bu bağlamda uygulanan tarife dışı engeller, imzalanan anlaşmalar ve son olarak da 2008 Krizinden sonra gelişmiş ülkelere de bu yönde atılan adımlar değerlendirilmektedir. Farklı ülkelere ait makro veriler ışığında yapılan bu değerlendirmeler, bugünün gelişmiş ülkelerinin bu düzeye varmalarında ve ekonomik güç bakımından yerlerini korumalarında korumacılığın rolünü ortaya koymaktadır. Bu anlamda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere de stratejik ticaret politikası ekseninde bir politika önerisi çıkarımında bulunulabilir.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Robinson’ a göre “Düşünceler, etki ve tepki süreciyle gelişirler, fakat bu süreç sarmal (helezoni) olmalı, bir döngü olmamalıdır” (Kazgan, 1993: 9). Korumacılık ve serbest ticaret kavramları da tarih boyunca bu şekilde gelişmiştir. Bu süreç Merkantilistler ve Fizyokratlara kadar götürülebilir (Roberts, 2013: 13). Merkantilizm korumacılığı, Fizyokrazi ise liberalizmi savunmuştur (Acar, 2012: 5). Karluk (2003) korumacılığı “Koruma, dünya fiyatlarının üzerinde üretim yapan dâhili üreticileri ithal mallarının rekabetinden sakınmak için bir tarife ile ithal mallarının iç piyasadaki fiyatlarını yükseltmektir” şeklinde açıklamıştır. Korumacılığa ve ticaret politikasına ilişkin ilk sistemli görüşleri ortaya koyan Merkantilizm, Orta Çağdaki Feodalite’ye tepki olarak doğmuştur. Her ne kadar gümrük vergileri daha önceki dönemlerde de uygulanıyor olsa da bu vergilerin hazineye gelir sağlamaktan öte ithalatı kısıtlayıcı etkisi (bir başka deyişle bir dış ticaret politikası aracı olarak kullanılması) olduğu Merkantilistler tarafından açıklanmıştır. Merkantilizm Batı Avrupa’da; İngiltere’de aynı adla, İspanya’da Bulyonizm, Fransa’da Kolbertizm, Almanya’da ve Avusturya’da Kameralizm olarak Ortaçağın sonuyla Sanayi devrimi arasında (1450-1750) neredeyse 300 yıl devam etmiştir. Ticari kapitalizmin uzantısı olarak sanayi kapitalizminin başında ihracatı özendirilen korumacılık, sanayiye güçlendirmiştir. Dönemin en gelişmiş sanayi ülkesi İngiltere olup, onu Fransa takip etmiştir. Ticari kapitalizm boyunca hâkim ideoloji olan Merkantilizm de İngiltere ve Fransa’da ticari kapitalizm sonucu evrilen sanayi kapitalizmi neticesinde yerini Merkantilizme tepki olarak ortaya çıkan ve liberal bir doktrin olan Fizyokrazi’ ye bırakmıştır (Kazgan, 1993: 40). Fizyokrazi, tarımı ihmal eden Merkantilistlere karşı girişimci çiftçiye, tarımsal üreticiye önem veren Fransız düşünürlerin öğretisidir. Fizyokrat öğretiyeye göre ekonomik hayatta doğal bir düzen vardır. Doğal düzen en akılcı düzendir (Karakayalı ve Dilber, 2010: 50). Fizyokratların müdahaleci olmayan devlet ve iktisat politikalarındaki aşırı serbesti anlayışları Merkantilizmin yoğun devlet müdahaleciliğine bir tepkiydi. Klasik İktisadın kurucusu kabul edilen Adam Smith, Fizyokratların doğal düzen felsefesinden etkilenmiştir. Ardından William Stanley Jevons, Carl Menger ve Hermann Heinrich Gossen gibi iktisatçılar

tarafından geliştirilen Neo-Klasik Okul da liberal ekonomi anlayışını benimsemiş olup 1929 Büyük Bunalımına kadar artan katkılarla gelişme kaydetmiştir. Ancak 1929 Büyük Bunalımının oluşturduğu ortamda serbest ticarete duyulan güven zarar görmüş ve devletçi politikalar tüm dünyada etkili olmaya başlamıştır.

Diğer yandan serbest ticaret karşıtı bir ekol olarak Tarihçi Okul, 19. yüzyılın sonunda ortaya çıkmış ve özellikle Almanya'da egemen olmuştur. Klasik iktisatçılar tümdengelim yöntemini benimsiyor; iktisadi olayları zaman ve ülke ayrımı yapmaksızın ele alıyordu. Tarihçi okul bunu reddederek iktisadi olayların sosyal olaylar olduğunu ve içinde yaşanan zamana ve çevreye göre değişiklik göstereceğini ileri sürüyordu. Tarihçi Okul'un iktisat politikalarının temelini ise devlet müdahaleciliği oluşturmuştur. Bu okulun başlıca temsilcileri arasında Roscher, Knies ve Hildebrandt sayılabilir.

Bugünün gelişmiş ve çoğu kez de serbest ticaret yanlısı ülkelerinin ekonomi tarihi incelendiğinde müdahaleciliğe dair pek çok uygulama ile karşılaşmaktadır. Örneğin İngiltere, 1567'de Protestan Flaman tekstil işçilerinin İspanya'nın bağımsız olmasıyla beraber göç etmelerinin sonucu İspanya'ya karşı, 1. Elizabeth döneminde Hollanda'ya yapılan ham yün ihracatını tamamen yasaklayarak Hollanda'ya karşı ve 18. yüzyılda Fransa'ya karşı ticari hamlelerde bulunmuştur. Thomas Mun'un 1622 yılında yayınlanmış olan Dokumacılık Komisyonu Özel Konsey Raporu, merkantilizme dayalı söylemler içermektedir (Beaud, 2015: 38-39). Yine ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'nin ilk Hazine Bakanı olan Alexander Hamilton 1791 yılında ABD kongresine "ABD gibi geri kalmış bir ülke başlangıç döneminde bulunan endüstrilerini yabancı rekabetten korumalı ve bunları kendi ayakları üzerinde durabilecek noktaya kadar desteklemelidir" görüşünü içeren bir rapor sunmuştur. Bu rapor Hamilton'un korumacılık yönündeki eğilimlerini ortaya koyarken aynı zamanda bebek endüstri tezini de ilk olarak ifade ettiği söylenebilir (Chang, 2015: 80). 1929 Büyük Bunalımı neticesinde ABD'de 17 Haziran 1930 yılında Herbert Hoover tarafından Smooth-Hawley Yasası imzalanmıştır. Bu yasa ABD'de zaten yüksek olan gümrük vergilerini ortalama %20 arttırmıştır. ABD'deki korumacılık eğilimlerinin azalması ise ancak İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde gerçekleşmiştir. Almanya'da korumacılık uygulaması 1872'de Alman Birliğinin kurulmasından sonra başlamıştır. Örneğin 1880'e geldiğinde Bismarck tarafından demir ve gıda maddeleri ithalatına gümrük vergisi uygulanmıştır (Acar, 2012: 204). Japonya da geçmişte geleneksel üretim tekniklerine sahip bir tarım ülkesiydi. Japonya'nın yaşadığı bu büyük ekonomik dönüşümün altında yatan politika ise 1953-1973 yılları arasında Japon hükümetinin uyguladığı sanayi sektörünü kısımlar halinde başlangıçta diğer ülkeler ile rekabet edebilecek düzeye gelinceye kadar korumak olmuştur. Seçilen sektörde ihracat artıp, ticaretteki egemenlik sağlanarak üstün konuma geçildiğinde, diğer sektöre geçiş yapılacak ve bu süreç tüm sektörlerde uygulanacaktı (Krugman, 2008: 67). Çin ve Hindistan da gelişme dönemlerinde serbest ticareti uygulamak yerine korumacı politikalara başvurmuşlar ve yüksek tarife oranları kullanmışlardır (Chang, 2015: 46). Eskiden Kuzey Kore'den daha fakir durumda olan Güney Kore'nin bugün dünyanın en yenilikçi ülkelerinden biri olmasında, Asya'nın dördüncü büyük ekonomisi haline gelmesinde 1960'lı yıllarda serbest ticaretin yanında uyguladığı korumacı politikaların etkisi büyük olmuştur. Bu politikalar arasında bebek endüstrilerinin korunması, ithalat yasakları ve tarifeler yer alıyordu.

Genel hatlarıyla bakıldığında, bugünün gelişmiş ülkelerinin sanayileşme süreçlerinde korumacı politikalara başvurdukları görülmektedir. Bu ülkeler sanayileşmelerinin başlarında bebek endüstrilerinin korunması, tarife ve sübvansiyon gibi ticaret politikası araçlarından yararlanmışlardır.

Yeni Korumacılık

Gelişmiş ülkeler, tarih boyunca dünyadaki ekonomik konjonktüre bağlı olarak ekonomi politikalarını geliştirmişlerdir. Bu açıdan yeni korumacılığı açıklayabilmek için yardımcı olabilecek dünyada yaşanmış bazı ekonomik gelişmeler şu şekilde özetlenebilir (Mangır ve Acet, 2014: 95):

- 1-1875-1914 yılları (altın para çağı dönemi ve ticari liberalleşme)
- 2-1914-1929-1944 yılları (savaş dönemi, durgunluk, korumacılık, depresyon)
- 3-1944-1970 yılları (kurumsal kapitalizm dönemi, ticari liberalleşme)
- 4-1970-1980 yılları (petrol krizi, stagflasyon, yeni korumacılık dönemi)
- 5-1980-2000 yılları (neoliberal politikalar, çok uluslu şirketler, ticari liberalleşme, rekabet, tarife dışı araçlar)
- 6-2000-2008 yılları (finansal küreselleşme)
- 7-2008- Günümüze son dönem (finansal kriz ve kur savaşları dönemi, yeni merkantilist dönem).

1929 Büyük Ekonomik Bunalımı sonrası gelişmiş ülkeler yine krizden çıkış planı olarak korumacılığa yönelmişlerdir.

İngiltere, 1932 yılında Ottawa'da düzenlenen İmparatorluk Ekonomik Konferansı'nda "serbest ticaret ve liberal imparatorluğun ortodoksisine kapsamlı bir meydan okuma" olarak görülen Commonwealth Tercihli Ticaret Sistemini kurmuştur (Stubblings, 2017).

Serbestleşme yolundaki adımlar ise ancak İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde atılmıştır. 1944 yılında ABD'nin Bretton Woods Konferansı'nda, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF), Dünya Bankası (ilk adıyla International Bank for Reconstruction and Development, IBRD) ve Uluslararası Ticaret Örgütü (International Trade Organization, ITO)'nün kurulmalarına karar verilmiştir. Bu kurumlardan ITO'nun faaliyete geçirilememesi üzerine 1948 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariff and Trade, GATT) imzalanmıştır. Söz konusu gelişmeler doğrultusunda 1970'lerin başına kadar geçen yirmi beş yıllık süreçte dünya ekonomisinde ticaretin de desteklediği bir büyüme meydana gelmiştir. 1973 yılında meydana gelen Petrol Krizi, petrol rezervi yeterli olmayan ülkelerde kısa ve orta vadede ikamesinin mümkün olmaması nedeniyle talebi esnek olmayan petrol fiyatlarında ani bir artışa neden olmuştur. Bu dönemde ülkeler artan maliyetlerin neden olduğu enflasyon ve işsizlik sorunlarını bir arada gördüğü stagflasyon ile tanışmışlardır. Bu süreç gelişmiş ülkelerin güçlü korumacı politikalara yönelmelerine yol açmış; ancak GATT'ın getirdiği kuralların bu ülkelerin tarifeleri yükseltmelerini engellemesi Tarife Dışı Engeller olarak yeni korumacılık politikalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşından sonra dış ticarete korumacılık politikalarının azalması ve dünya ticaret hacmindeki artış, gelişmekte olan ülkeleri de olumlu yönde etkilemiştir. 1960'lı yıllara kadar korumacı politikalarla kalkınan gelişmekte olan ülkeler, 1965 yılı sonrasında uluslararası piyasalara açılmışlardır. Söz konusu ülkelerde bir taraftan yurtiçi üretici korunmuş, diğer taraftan ihracatı teşvik politikaları uygulanmış ve bu ülkeler belli imalat sanayii ürünlerini ihraç etmeye başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerde belirtilen dönemde ihracat artış hızı, ithalat artış hızının altında kalırken; gelişmekte olan ülkelerde tersi bir durum gerçekleşmiştir (Seymen, 2000: 72). Süreç içerisinde "gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretin mukayeseli üstünlükler teorisini doğrulayacak biçimde, mamul mallara karşı hammadde ve tarım ürünleri şeklindeki durumun değişmesi, gelişmekte olan ülkelerin ihracatının ağırlıklı bölümünü artık sanayi mamullerinin oluşturmasını" sağlamıştır (Budak, 2015: 340).

Gelişmekte olan ülkeler açısından olumlu seyreden konjonktür, gelişmiş ülkelerin 1960'lardan başlayarak işçilerin ücretlerinde meydana gelen artışın kârlılığı olumsuz yönde etkilemesi ile bazı sanayi sektörlerinde üstünlüklerini gelişmekte olan ülkelere kaptırmaları, gelişmekte olan ülkelere ithalatı yapılan tekstil ve ayakkabı gibi bazı ürün pazarlarının doyma noktasına gelmesi sonucu ithalatın ülkede atıl kapasite ile işsizliğe yol açması ve 1973 krizi neticesinde bozulmuştur (Budak, 2015: 340). Gelişmiş ülkelerin ihracatında önemli paya sahip olan, özellikle tekstil ve giyim, elektronik, demir-çelik, işlenmiş gıda, ayakkabı, gemi inşası, otomobil gibi sektörlerde gelişmekte olan ülkeleri rakipleri gibi görmeye başlamaları, gelişmiş ülkelerin bu ülkelere karşı yeni korumacılık politikalarını uygulamalarına yol açmıştır (Seymen, 2000: 75). Uygulanan korumacılık politikalarının başında, 20 Aralık 1973'te Cenevre'de imzalanan gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında gelişmekte olan ülkelerin özellikle pamuk ve yün elyafı mamulleri olmak üzere tekstil ürünlerinin ihracatına ilişkin kısıtlamalarını içeren Çok Elyafı Anlaşması (Multi-Fiber Agreement, MFA) gelmektedir. Bu anlaşma, tarım sektörü dışında uygulanan en temel ve kapsamlı tarife dışı önlem olarak da bilinmektedir.

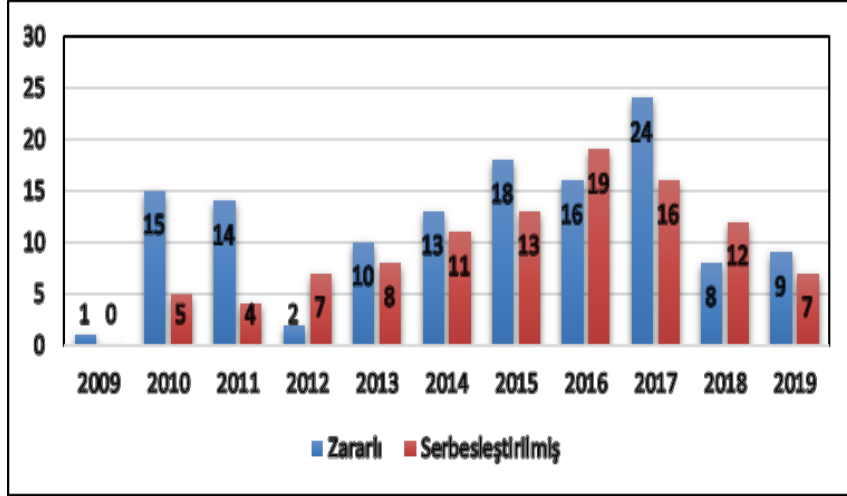
Kısacası, GATT'ın temel kuruluş amacının "uluslararası mallara uygulanan tarifelerde indirimlerin sağlanması" oluşu ülkeleri alternatif korumacılık politikaları geliştirmeye itmiş ve bu durum ülkelerin yeni korumacılık olarak nitelendirilen tarife dışı engeller geliştirmelerine yol açmıştır.

Uygulama Örnekleri

Miktar kısıtlamalarına karşılık yeni korumacılık politikaları geliştiren ülkeler bu anlamda kotalara çok benzeyen ve ihracat kotaları olarak da bilinen gönüllü ihracat kısıtlamalarına başvurmuşlardır. Bu politika esas olarak birbirleriyle ticaret ilişkisi bulunan iki ülke arasında gönüllülük esasına dayalı olarak ticarete konu olan malların ihracatına yönelik sınırlama getirilmesine dayansa da pratikte bu sistem adil bir şekilde işlememiştir. Mevzuattaki boşluklar sayesinde geniş bir kullanım alanı bulmuş olan gönüllü ihracat kısıtlamaları, haksız rekabet yaratıcı özelliği nedeniyle GATT'ın Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization, WTO)'ne dönüştürülmesi sonrasında yasaklanmıştır.

Şekil 1'de ülkelerin ticari çıkarlarını gözeterek uyguladıkları müdahaleler yer almaktadır. Buna göre; 118 adet ve tam olarak tespiti mümkün olmayan ancak göreceli olarak zararın hesaplanabildiği ya da zararın oluştuğuna dair bir resmi kaynağa başvurulmadığı durumlar olarak nitelendirilen amber durumu nedeniyle oluşan 12 adet olmak üzere toplam 130 adet; zararlı ve ülkeler tarafından uygulanmasının yabancı ticari çıkarlara fayda sağladığı

gereğesiyle serbestleştirilmiş 102 adet müdahale bulunmaktadır. Söz konusu müdahalelerin yol açtığı zarar verici etkilerden en fazla etkilenen ülkeler İtalya, İspanya, Almanya ve Çin'dir. Gerçekleştirilen eylemlere yapılan zararlı müdahalelerden en çok etkilenen ülkeler Endonezya, Arjantin, Hindistan, Rusya ve Çin'dir. Müdahalelerin yol açtığı serbestleştirici etkilerden en fazla etkilenen ülkeler Almanya, İtalya, Çin, Fransa, Japonya ve ABD şeklindedir. Gerçekleştirilen eylemlerin yol açtığı serbestleştirici etkilerden en fazla etkilenen ülkeler ise Hindistan, Endonezya, Çin ve Arjantin'dir. En sık etkilenen sektörleri, demir dışı metal cevherleri ve konsantreleri, sebze yağları, kavrulmuş demir piritler dışındaki demir cevherleri ve konsantreleri, yem, doğal kauçuk, canlı bitkiler, ham bitkisel malzemeler ve hububat olarak sıralamak mümkündür.

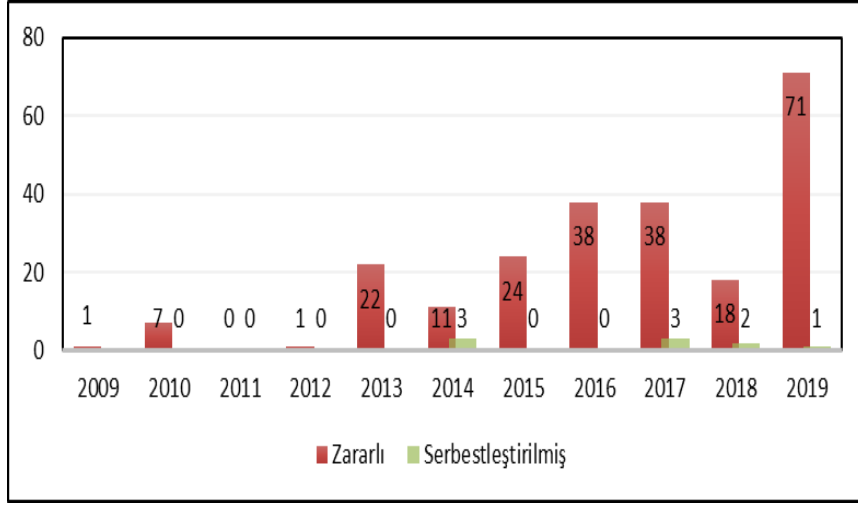
Şekil 1: 2009-2019 Yılları Arasında Uygulanmış İhracat Kısıtlamalarındaki Yıllık Yeni Müdahalelerin Düzeltilmiş Bazda Sayıları

Kaynak: Global Trade Alert (2019), kaynağından elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Bir başka yeni korumacılık kapsamında değerlendirilebilecek tarife dışı engel olan sübvansiyonlar, yerli bir üreticiyi desteklemeye ya da ihracata yönelik olarak yapılan maddi nitelikteki hükümet yardımlarıdır. Şekil 2'den görüldüğü üzere, gelinen noktada ihracat teşviklerindeki artış oldukça yüksektir.

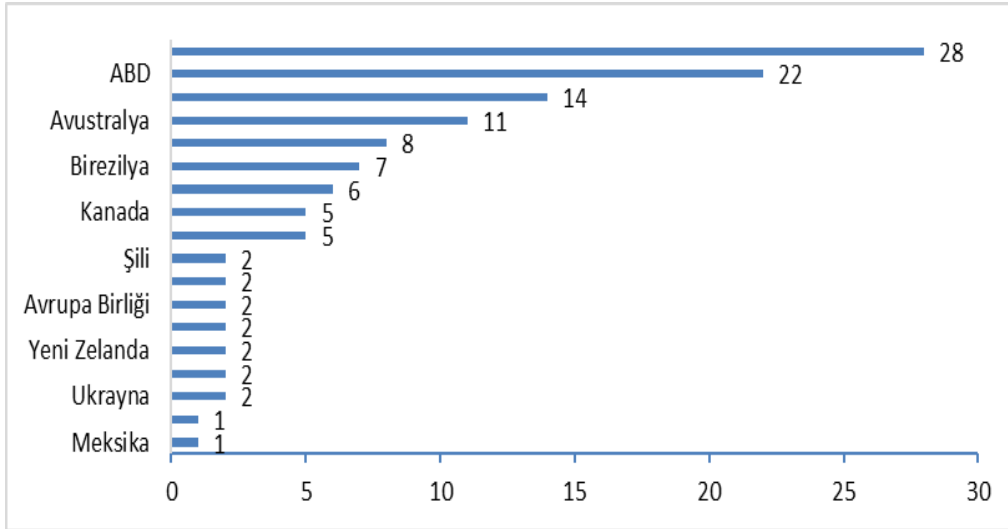
Şekil 2'de düzeltilmiş bazda toplam yabancı ticari çıkarlara karşı uygulanan ve ayrımcılığa yol açan 222 adet ve tam olarak tespiti mümkün olmayan ancak göreceli olarak zararın hesaplanabildiği ya da zararın oluştuğuna dair bir resmi kaynağa başvurulmadığı durumlar olarak nitelendirilen amber durumu nedeniyle oluşan 9 adet olmak üzere toplam 231 adet zararlı ve yabancı ticari çıkarlara fayda sağlayan serbestleştirilmiş kabul edilen 9 adet müdahale bulunmaktadır. Söz konusu müdahalelerin yol açtığı zarar verici etkilerden en fazla etkilenen ülkeler ABD, Fransa ve Çin'dir. Gerçekleştirilen eylemlere yapılan zararlı müdahalelerden en çok etkilenen ülkeler Japonya ve Hindistan'dır. En sık etkilenen sektörler, diğer elektrikli ekipman ve parçalar, motorlu taşıtlar, römork ve yarı römork ve parçaları, madencilik, taş ocaklığı ve inşaat makineleri ve parçaları, hazır giyim şeklindedir.

Şekil 3 ise WTO'ne bildirilen anti-damping soruşturmalarının sayısını göstermektedir. Bu konuda da ABD ilk sırada yer almaktadır.

Şekil 2: 2009-2019 Yılları Arasında Uygulanmış İhracat Teşviklerindeki Yıllık Yeni Müdahalelerin Düzeltilmiş Bazda Sayıları

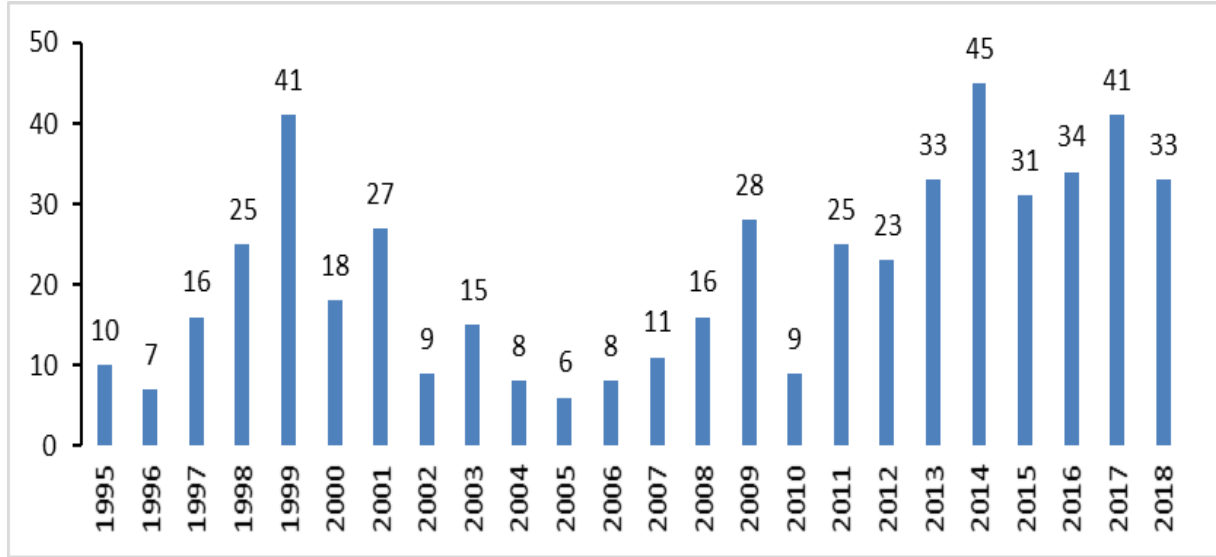
Kaynak: Global Trade Alert (2019), kaynağından elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Şekil 3: 2018 Yılına Ait İlk Altı Aylık WTO Üyeleri Tarafından Bildirilmiş Anti-Damping Soruşturmaları

Kaynak: World Trade Organization, 2019: 76.

GATT'ın 6. Madde'sinde ele alınmış olan Anti-Damping ve Telafi Edici Vergiler, ülkelerin damping ve sübvansiyona karşı uygulayacakları savunma politikası araçlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Şekil 4 incelendiğinde, telafi edici vergi uygulamalarının 2008 krizi ertesinde artmış olduğu ve şu anda da yüksek düzeylerde seyrettiği görülmektedir.

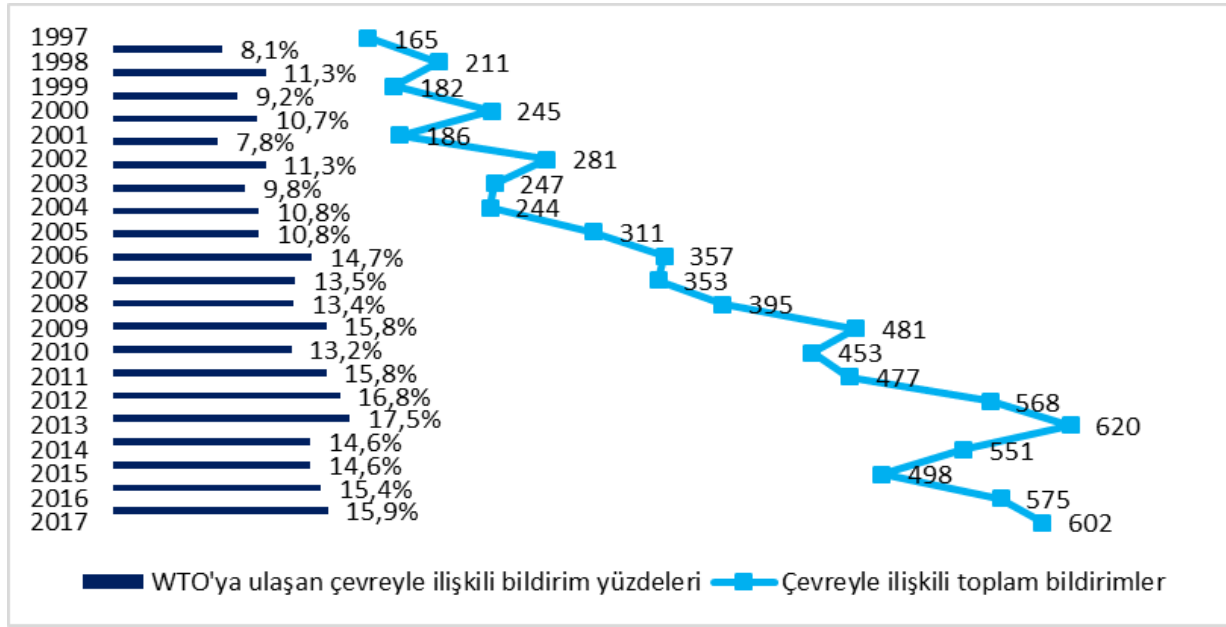

Şekil 4: 1995-Haziran 2018 arasında WTO Üyeleri Tarafından Bildirilmiş Telafi Edici Vergi Miktarları

Kaynak: World Trade Organization, 2019: 75.

Geçmişe oranla daha fazla önem verilen çevrecilik akımları yeni korumacılıkla birlikte daha fazla korumacılığa elverişli bir ortam ortaya çıkarmıştır. Bu durum korumacılığın gerekliliğini de destekler niteliktedir. Teknik Dıştan Kayıplar (TDK) günümüzde çevre sorunları başlığına dönüşmüş ve gerek siyasal gerekse özel olarak destek bulmasının yanı sıra küresel anlamda da destek arayışlarının başlamasını sağlamıştır. Sanayileşmiş gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere çevreye karşı duyarlı olmaları gerektiği yönünde telkinlerde bulunurlarken kendileri çevreyi en çok kirleten ülkeler konumundadırlar (Kazgan, 1993: 171, 185, 378). Günümüzde uluslararası kuruluşlar da çevre konusunda önemli adımlar atarak çeşitli çok taraflı çevre anlaşmalarını imzaya sunmaktadırlar. Bu kuruluşlardan biri de WTO'dur. 13 Aralık 1996'da kabul edilen Singapur Bakanlar Deklarasyonu'nun ana gündem maddelerinden biri de çevredir. Bu bağlamda Ticaret ve Çevre Komitesi (TÇK) kurulmuş ve komite, sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik ekonomik gelişme ve çevre korumacılığı arasındaki ilişkinin ve ulusal düzeydeki politika koordinasyonunun önemini üzerinde durmuştur (World Trade Organization, 1996). Şekil 5, çevreyle ilgili bildirimlerin sayısındaki artış trendini gözler önüne sermektedir.

GATT kapsamında ticarete teknik engellere yönelik ilk ciddi adım Tokyo turu çerçevesinde Standart Kod ile getirilmiş ancak zamanla standartların kullanan ülke sayısındaki artışa bağlı olarak karmaşıklaşması, maliyetindeki artış, uyulmasının zorunlu olmaması, sağlık ve çevre konularındaki bilincin artması gibi nedenlere bağlı olarak artık yeterli gelmemesiyle 1995 yılında Uruguay turu kapsamında, ülkelerin belirlemiş oldukları teknik düzenlemelerin uluslararası ticarete engel teşkil etmesini önlemek ve üye ülkeler arasında uyulması zorunlu teknik düzenlemeler getirerek bunları oluşturulan ticarete teknik engeller komitesi aracılığıyla bir bildirim sistemine bağlayıp ticarete şeffaflığı sağlamak amacıyla Ticarete Teknik Engeller Anlaşması imzalanmıştır (Gültekin, 2010: 34-35). Bu anlaşma, üye ülkeler arasında sorun teşkil etmemesi ve böylece amacına ulaşabilmesine yönelik olarak GATT'ın temel ilkeleri olan en çok kayırılan ülke, ulusal muamele ve şeffaflık ilkelerinin yanı sıra ticarete gereksiz engel yaratmama, uyumlaştırma, denklik, karşılıklı tanıma ve özel lehte muamele ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır (Yaygır, 2016).

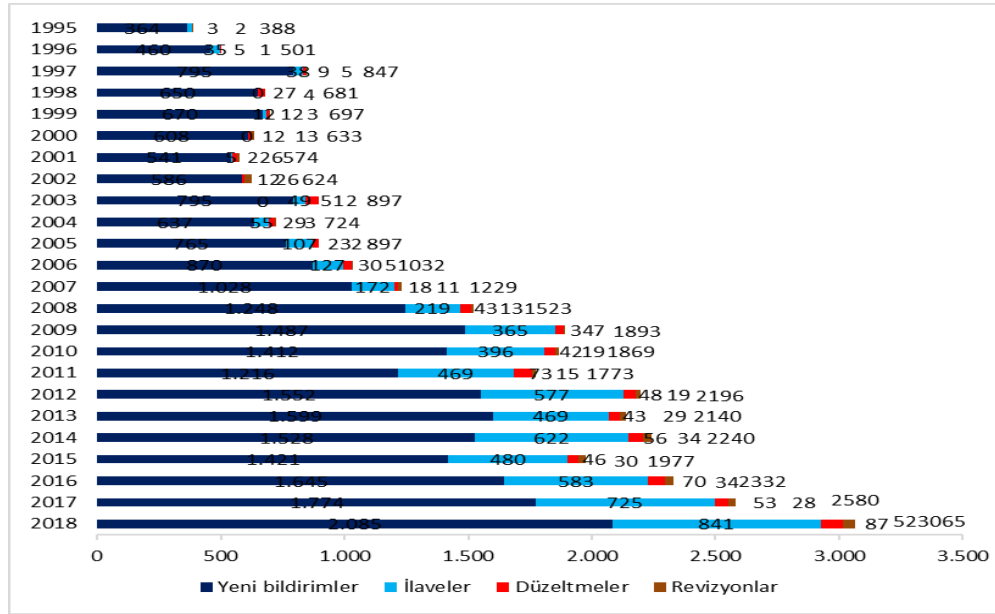

Şekil 5: 1997-2017 Yılları Arasında Yapılmış Çevreyle Alakalı Bildirimler

Kaynak: World Trade Organization, 2019: 95.

1995 Uruguay turu çerçevesinde imzalanan bir diğer anlaşma da SPS-Sıhhi ve Bitki Sağlığı Anlaşması'dır. SPS tedbirleri, WTO üyelerinin gıda güvenliğini sağlamak, insan sağlığını hayvanlar ya da bitkilerden yayılan hastalıklara karşı korumak, bitki ve hayvan sağlığını zehirli haşeratlardan ve hastalıklardan korumak ve yiyecek sağlığına yönelik önlemleri almak için hak ve yükümlülükler belirler. Devletler, SPS önlemlerinin bilimsel prensiplere dayanmasını ve sağlığı korumak için gerekli tedbirler alınmasını garanti altına almalıdırlar. SPS anlaşması, devletleri uluslararası standartlara, yönergelere ve tavsiyelere uygun ulusal SPS önlemleri oluşturmaya teşvik eder. Bu süreç genellikle uyumlaştırma olarak adlandırılır ve SPS Komitesi süreci izlemek için bir prosedür geliştirmiştir. Komite, sorunlara yönelik yönergelerin olduğu bir belgeler kataloğu kabul etmiş ve üyelerin hayvan ve bitki sağlığı konularındaki uyuşmazlıkları çözmek için müzakere ya da bilgi istemeleri durumunda kataloğa başvurabilecekleri bildirilmiştir (World Trade Organization, 2019: 69-70).

SPS Komitesi 2018 yılında uluslararası ticareti etkileyen yeni veya değiştirilmiş bazda gıda güvenliği, hayvan veya bitki sağlığı yönetmelikleri hakkında 1202'si düzenli bildirim ve 120'si acil bildirim olmak üzere toplam 1631 adet bildirim almıştır. Bu söz konusu bildirimlerin 2018 yılında %72'si gelişmekte olan ülkelere aittir. Bu ortalama 2017 yılında da %70 şeklinde gerçekleşmiştir. 2018 yılı itibarıyla son 12 yılda Sıhhi ve Bitki Sağlığına yönelik tedbirlerde toplam 14552 tedbir başlatılmış ve 3496 tedbir hala yürürlükte bulunmaktadır. Ülkeler bazında Brezilya birinci sırada yer alırken onu Çin, Kanada, ABD ve Peru izlemektedir. Ticarete teknik engellere yönelik tedbirlerin toplamı ise başlatılan 22962, yürürlükte olan 2805 adettir. Ticarete teknik engellerde ABD ilk sırada yer almakta ve onu Çin, Avrupa Birliği (AB), Suudi Arabistan ve İsrail izlemektedir. Anti-Dampinge yönelik başlatılan tedbir sayısı 277 iken yürürlükteki tedbir sayısı 1861'dir. Burada ABD yine birinci sırada yer almakta ve onu Hindistan, Türkiye, Brezilya, AB ve Çin takip etmektedir.

Şekil 6: 1995-2018 Yılları Arasındaki TBT Bildirimler

Kaynak: World Trade Organization, 2019: 72.

	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018	
	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte	Başlatılan	Yürürlükte
SAĞLIK VE BİTKİ SAĞLIĞI	627	240	587	353	522	313	704	418	685	360	546	345	652	346	832	369	1018	287	769	329	1001	114	1316	3
TİCARETE TEKNİK ENGELLER	1020	27	1235	49	1331	254	1266	291	1140	225	1479	236	1536	207	1428	194	1222	467	769	329	1734	222	2041	103
ANTI-DAMPİNG	157	111	197	149	207	142	173	139	164	115	195	130	264	181	230	165	228	195	287	179	247	199	50	28
TELAFİ EDİCİ VERGİLER	11	2	14	11	28	9	10	19	25	10	21	10	29	13	44	12	30	14	33	26	41	18	21	12
KORUMA ÖNLEMLERİ	7	5	8	6	21	9	18	5	10	11	22	6	18	5	18	19	15	18	20	6	9	9	0	0
ÖZEL KORUMALAR	10	113	11	107	16	119	20	72	24	75	17	81	17	39	2	21	0	3	0	0	0	0	0	0
NİCEL KISITLAMALAR	0	517	1	506	0	500	5	487	2	453	98	443	1	66	196	31	0	12	445	0	1	0	0	0
TARİFE ORANI KOTALARI	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	2	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DEVLET TİCARET İŞLETMELERİ	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	15	0	26	0	0	0	0	0	1

Şekil 7: Dünya Ticaret Örgütü Üye Ülkelerine Ait 2007-2018 Başlatılan ve Yürürlükte Olan Tedbirlere

Kaynak: World Trade Organization kaynağından alınan verilerle oluşturulmuştur.

Şekil 7’de her yıla ait önlemlerde birinci sütundakiler başlatılan eylemleri gösterirken ikinci sütundakiler ise yapılan revizyonlar sonrası düzeltilmiş sonuçları vermektedir. Ayrıca her bölmedeki koyu lacivert ile gösterilen bölgeler tedbirin yoğunluk derecesini göstermektedir. Buna göre, en çok başvuru yapılan tedbirin ticarete teknik engeller olduğu görülmektedir. Başlatılan teknik engel diğer bir ifadeyle görünmez engel miktarı 2007 yılına göre

iki kat artmıştır. Aşağıdaki tabloda 2019 yılı itibariyle farklı ülkelerin tarife dışı engellere ilişkin duyurularından örnekler yer almaktadır.

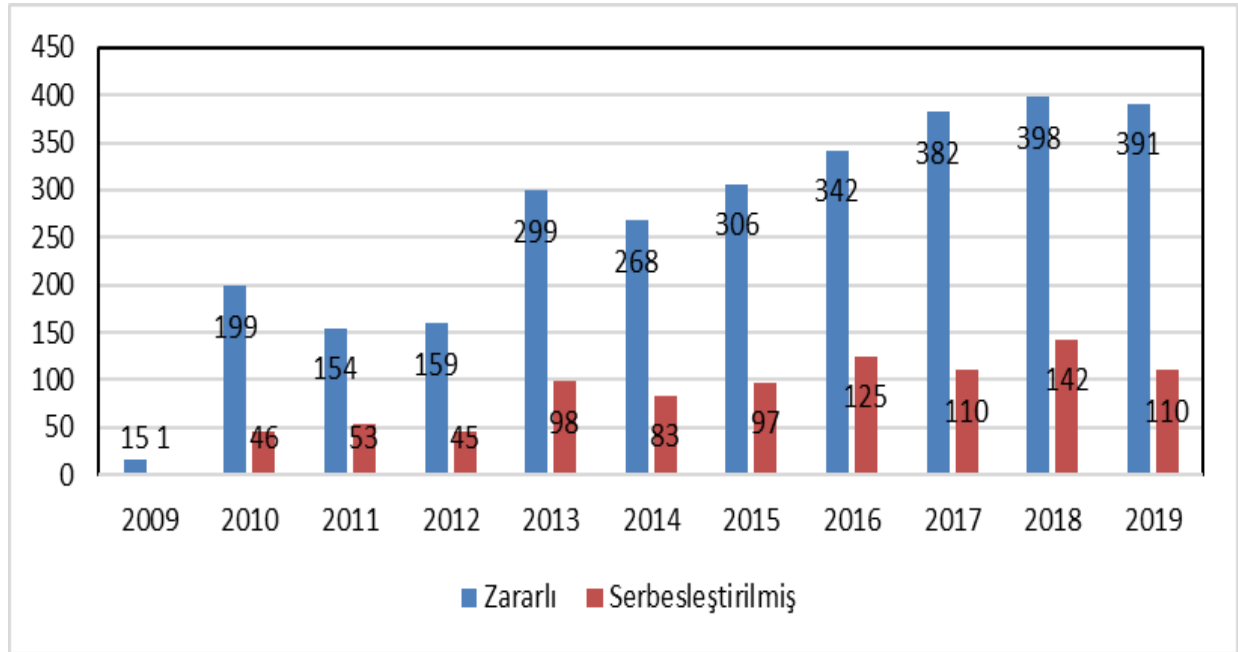
Tablo 1: 2019 Yılında Bazı Ülkelerin Başvurdukları Tarife Dışı Engellere (TDE) İlişkin Duyurularının Bir Kısmı

Kaynak: Global Trade Alert, <https://www.globaltradealert.org/latest/state-acts>, verilerinden hareketle oluşturulmuştur.

Ülke	Başlık	TDE
Arjantin	Çin'den yerel kullanım için elektrikli fırın ithalatına yönelik anti-damping soruşturması başlatıldı	Anti-Damping
AB	Mısır'dan ithal edilen bazı filament cam elyaf ürünlerinin ithalatı ile ilgili sübvansiyon soruşturması başlatıldı	Anti-Sübvansiyon
Yeni Zelanda	Çin'den korunmuş şeftali ithalatına yönelik anti-damping yeniden inceleme soruşturmasının başlatılması	Anti-Damping
Japonya	JBIC / NEXI, Afreximbank ile ihracat kredisi kurdu	Ticaret Finansı
Çin	Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Kore Cumhuriyeti ve Malezya'dan polifenilen sülfidit ithalatına yönelik anti-damping soruşturması başlatılması	Anti-Damping
Japonya	NEXI / JBIC'in Doğu ve Güney Afrika Ticaret ve Kalkınma Bankası'na verdiği ihracat kredisi notu	Ticaret Finansı
Kanada	Kağıt üreticisi Kruger Inc.'e 10,2 milyon dolar destek	Mali Yardım
AB	Çin ve Mısır'dan ithal edilen bazı cam elyaf kumaş ithalatına yönelik sübvansiyon soruşturması başlatıldı	Anti-Sübvansiyon
ABD	2019 yılı orkinos tarife kotasındaki% 7.1'lik artış	İthalat Tarifesi Kotası
Çin	Misillemeyle yükseltilmiş ABD ithalatı için ek tarifeler	İthalat Tarifesi
ABD	Araç tarifelerinin yeniden sınıflandırılması, daha yüksek bir tarife getirilmesiyle sonuçlandı	İthalat Tarifesi
ABD	Hindistan ve Türkiye'den kuvars yüzey ürünlerinin AD ve CVD incelemesi	Anti-Damping Anti-Sübvansiyon
Çin	2019 izin verilen sivil toplum akaryakıt ithalatçılarının ilk listesi yayınlandı	İthalat Lisansı Gereklinimi
AB	Bahreyn ve Mısır'dan belirli sürekli filamentli cam elyaf ürünlerinin ithalatı için anti-damping soruşturması başlatılması	Anti-Damping
Birleşik Krallık	Emisyon ödeneği alımlarını karşılamak için British Steel'e verilen krediyi onayladı	Devlet Kredisi
ABD	Çin'den yapılan dikey metal dosya dolaplarının AD ve CVD incelemeleri	Anti-Damping Anti-Sübvansiyon
Birleşik Krallık	UKEF, Airbus Defense and Space Ltd UK'nin Turksat ile olan sözleşmesini desteklemek için finansman sağlıyor	Yerel Kaynak Ticaret Finansmanı
ABD	Türkiye'den ithal edilen kuru tart vişnelerinin saydamlık ve anti-damping vergisi incelemesi	Anti-Damping Anti-Sübvansiyon
Japonya	NEXI / JBIC, Vietnam'ın Van Phong kentinde Kömür Yakıtlı Enerji Projesine yönelik mali destek tedbirlerini açıkladı	Dış Pazarda Finansal Yardım
Almanya	EIB, Dräger'in tıbbi teknoloji alanındaki ürün geliştirme için yatırım desteği verdi	Devlet Kredisi
Çin	2019-20 için elektrikli araçlara verilen sübvansiyonların uygunluğu yarı yarıya düşürüldü	Üretim Sübvansiyonu
ABD	Mahkeme kararı, iPad 2 için akıllı kapaklar üzerindeki tarifelerin uygulanmasına yol açıyor	İthalat Tarifesi
ABD	Buy American şartlarına tabi olan Küçük Tersane Hibe Programında 19.6 milyon \$	Yerleştirme Teşviki
ABD	Çin, Hindistan, Tayvan ve Tayland'dan ithal edilen karbon ve alaşımlı çelik filmaşın için anti-damping incelemesi	Anti-Damping
Hırvatistan, Fransa, Polonya	EIB, Akuo Energy SAS'ın yenilenebilir enerji projeleri için yatırım desteği verdi	Devlet Kredisi
Çin	İthalat için yeni onaylanan beş GM ürünü	İthalat Yasağı
Danimarka	EIB, Novozymes'in biyolojik çözümler, mikroorganizmalar ve endüstriyel enzimler ürün geliştirmesine yatırım desteği verdi	Devlet Kredisi
Kanada/ Alberta Eyaleti	Petrokimyasal Çeşitlendirme Programı kapsamında bir akrilik asit tesisi için 200 milyon dolarlık teşvik	Vergi veya Sosyal Sigorta Yardımı
Çin	2019 "çift kullanımlı" mal kataloğu yayınlandı	İthalat Lisansı Gerekliliği İthalat Ruhsatı Gerekliliği

Küresel Krizin Etkileri

ABD’de 2008 yılında Mortgage krizi olarak başlayan kriz çok geçmeden ülkeyi etkisi altına almış ve tüm piyasalara yayılmıştır. Gelişmişlik düzeyleri yakın olan ülkeler arasındaki ticaret hacmi diğer ülkelere oranla daha fazla olduğu için bu krizden ilk etkilenen ülkeler gelişmiş ülkeler olmuştur. UNCTAD (2019)’a göre, 2009 yılında ihracatın yıllık ortalama büyüme oranı çok ciddi şekilde azalmış ve bu belirli gelişmişlik düzeyindeki ya da coğrafi bölgedeki ülkeleri değil tüm ülkeleri etkisi altına alan küresel boyutta bir düşüş olmuştur. 2008 kriziyle birlikte ihracatta meydana gelen bu negatif eğilim ancak 2015 sonrası tekrar pozitif dönebilmektedir. İhracatta yaşanan olumsuzluklar ithalatta da kendini göstermiştir. Söz konusu döneme ait ihracatın ithalatı karşılama oranı ABD’de %69,08, gelişmiş ülkelerde %91,18, gelişmekte olan ülkelerde %117,61 ve dünyada %96,99 şeklinde gerçekleşmiştir. Küresel krizden çıkma yönünde ilk adımı yine ABD atmıştır. Bu süreçte ABD bir taraftan daha önce 1929 Büyük Bunalımı sonrası 1933 yılında kabul ettiği Buy American Act (Amerikan Malı Satın Al) yasa tasarısını yeniden revize edip destek programı tarafından finanse edilen tüm kamu projelerinde yalnızca ABD’de üretilen demir ve çelik kullanılmasının mecburi olmasını öngörerek 16 Aralık 2009’da ABD senatosundan geçirmiş ve böylece halkı da yerli tüketime teşvik etmiş; bir yandan komşuyu fakirleştirme politikası uygulamış bir yandan da büyük ölçekli şirketlerine kurtarma paketleri sunmuştur. ABD’nin korumacı politikalara yönelmesi karşısında diğer gelişmiş ülkeler de duruma kayıtsız kalmamış ve korumacı politikalara başvurmuşlardır. Bir anlamda tarih bir kez daha tekerrür etmiş ve yine 1929 Bunalımı’nda olduğu gibi gelişmiş ülkelerin krizden kaçış planı korumacılık politikaları olmuştur. Ancak bu sefer daha önceki bölümlerde de ele alındığı gibi WTO’nün tarifelerin azaltılması yönündeki çabaları ve korumacılık politikalarının yerini yeni korumacılığa bırakması sonucu ülkelerin uyguladığı kaçış planı da daha çok tarife dışı korumacılık araçlarına yönelme yönünde olmuştur. 2009-2010 yılları arasında dünyada tarifeler, yapılan müdahalelerin yalnızca %12’sini oluşturmuştur. Söz konusu tarihlere ticarete tabi koruyucu önlemler %36,4, ihracat sübvansiyonları haricindeki sübvansiyonlar %13,4, ihracatla ilgili önlemler %11,1, göç önlemleri %6 ve diğer önlemler ise %21,2 olarak sıralanmıştır. Krizle birlikte artan korumacılık eylemleri ülkelerde etkisini sürdürmektedir. Günümüzde yeni korumacı politikalara başvurulmasıyla önlemlerin miktarındaki artış devam etmektedir.

Şekil 8: 2009-2019 Yılları Arasında Uygulanmış Yıllık Yeni Müdahalelerin Düzeltilmiş Bazda Sayıları

Kaynak: Global Trade Alert, https://www.globaltradealert.org/global_dynamics/area_all/day-to_0622 kaynağından elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

Şekil 8'e göre, 2009 yılından bu yana uygulanan düzeltilmiş bazda toplam yabancı ticari çıkarlara karşı uygulanan ve ayrımcılığa yol açan 2692 adet ve tam olarak tespiti mümkün olmayan ancak göreceli olarak zararın hesaplanabildiği ya da zararın oluştuğuna dair bir resmi kaynağa başvurulamadığı durumlar olarak nitelendirilen amber durumu nedeniyle oluşan 221 adet olmak üzere toplam 2913 adet zararlı ve yabancı ticari çıkarlara fayda sağlayan serbestleştirilmiş kabul edilen 3823 adet müdahale bulunmaktadır. Müdahalelerin yol açtığı zararlı etkilerden en fazla etkilenen ülkeler Çin, Almanya, İtalya, ABD, Fransa, Kore'dir. Burada Çin 1384 müdahale ile ikinci sıradaki Almanya'dan yaklaşık %38 daha fazla etkilenmiştir. Gerçekleştirilen eylemlere yapılan zararlı müdahaleler bakımından ise en çok etkilenen ülkeler ABD, Hindistan, Rusya ve Arjantin'dir. Müdahalenin yol açtığı serbestleştirilmiş etki bakımından en fazla etkilenen ülkeler Çin, Almanya, İtalya, Fransa'dır. Gerçekleştirilen eyleme yapılan serbestleştirilmiş etkiler bakımından en çok etkilenen ülkeler ise Brezilya, Hindistan, ABD ve Rusya'dır. En çok etkilenen sektörler ise demir veya çelik ürünleri, temel organik kimyasallar, diğer fabrikasyon metal ürünleri, motorlu taşıtlar, römorklar veya yarı römorklar ile hububatır.

2018 yılı itibariyle ABD'nin ticari korumacılık anlayışı çerçevesinde, Çin gibi hızla gelişen endüstrilere ve önemli pazar paylarına sahip ülkelerin ticaretlerini sınırlamaya yönelik bir dizi kararların alındığı görülmektedir. Bu türdeki ticari korumacılık anlayışının sonuçları 2018 Eylül ayı itibariyle öngörülemez boyuta ulaşmıştır. Korumacılık uygulamasının başlıca araçları olan kotalar, sübvansiyonlar, gümrük tarifeleri, katlı kur uygulamaları ve ithalat yasakları 2019'un başlarında etkin bir araç olarak kullanılmaya devam etmiştir. Ayrıca ABD menşeli şirket kârlarının, küresel ekonomik dalgalanmalardan kaynaklı gayri safi yurt içi hasılaya (GDP) oranla daha fazla risk altında olduğu belirlenmiştir. Yeni yönetim anlayışı ithalatı yapılan çamaşır makineleri, güneş panelleri ve modülleri, çelik ürünleri, alüminyum ürünleri ve ayrıca Çin'den ithal edilen temel eşyadan arabaya kadar 7000 ürüne yönelik gümrük vergisinin uygulanmasına yol açmıştır. Özellikle Çin'den ithal edilen arabalar ve araba yedek parçalarına yönelik 565 milyar dolarlık ek gümrük vergilendirmesi tehdidinde bulunulmuştur. Uygulanan ek gümrük vergileri ve ileride uygulanması muhtemel yeni ek gümrük vergileri miktarının 850 milyar dolar civarında olacağı düşünülmektedir. Söz konusu rakam ABD'nin ithal edilen bütün ürünlerinin neredeyse %35'ini oluşturmaktadır (Lazard Insights, 2018: 2-3). 850 milyar dolar büyük ölçekli görünse de 20 trilyon dolarlık ABD ekonomisinin %4,4 gibi küçük bir ekonomik hacmini oluşturmaktadır. ABD'nin tehdit unsuru olarak kullandığı 850 milyar dolarlık gümrük vergilendirmesi, vergilendirmenin %25'lik işlem hacmine denk gelmektedir ki bu da GDP'nin %1,1'ine denk gelmektedir. Donald Trump yönetiminin başlangıç vergi tarifeleri olarak adlandırdığı bu uygulamalar, ilk olarak üreticileri etkilemiştir. Piyasaların bu türdeki adımları önceden göremediği için ve yıllar boyunca ticari korumacılık politikaları kademeli bir biçimde arttırıldığı için bu türdeki gümrük vergisi artışları ülke ekonomileri açısından büyük risk oluşturmaktadır. Yeni gümrük tarifelerine maruz kalacak ABD'nin Çin'den ithal edilen ürünlerinin %18'lik bir kısmını tüketici ürünleri oluştururken %32'lik kısmını sermaye teçhizatı ürünleri ve %48'lik kısmını da ara emtia ürünleri oluşturmaktadır. ABD'nin ticaret ortakları tarafından yapılan misilleme sonucunda şirket kârları etkilenmiş, gümrük tarifeleri de misilleme olarak ABD'ye orantılı bir şekilde uygulanmıştır. ABD öncelikle çelik ve alüminyum gümrük tarifelerinde sadece Çin'i hedef almıştır (Lazard Insights, 2018: 3). Peterson Institute for International Economics (PIIE) yapmış olduğu çalışmaya göre ABD'nin öncelikle hedef aldığı gümrük vergisine tabi ürünlerinin çoğunluğu Çin'de bulunmayan çok uluslu şirketlerde üretilmektedir. PIIE araştırmasında gümrük vergilendirmesine maruz kalan bilgisayar ve elektronik ürünlerin %87'lik bir kısmını yine Çin menşeli olmayan şirketler üretmektedir (Financial Times, 2019: 2). ABD'nin dış ticaret açığı verdiği ilk beş ülke içerisinde bulunan Çin'e karşı 636 milyar dolarlık işlem hacminde, 375 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. Çin ile yapılan ticarete en fazla açığın verildiği ürünler, elektronik aygıtlar, tekstil ve kağıt ürünleri şeklindedir. Bu ülkeleri sırasıyla Meksika, Japonya, Almanya ve Vietnam izlemektedir. Meksika ile otomotiv ve elektronik aygıtlar, Japonya ve Almanya ile otomotiv ve makine ekipmanları, Vietnam ile tekstil ve elektronik aygıtlar ile yapılan ticarete dış ticaret açıklarının verildiği görülmüştür. ABD'de Trump yönetimi dış ticaret açığının minimum düzeye indirilmesi konusunda elektronik aygıtlar, otomotiv-makine ekipmanları ile giyim-tekstil ürünlerini kapsayan korumacılık önlemlerini 2018 yılı içerisinde uygulamıştır. Trump Yönetimi 22 Ocak 2018 tarihinde beklenmedik bir biçimde, çamaşır makinesi ithalatına %20 ve güneş paneli ithalatına %30 oranında gümrük vergisi artışı getirmiş olup, Çin ve sonrasında Meksika, Japonya, Almanya ve Vietnam'ı da kapsayacak ve Türkiye'yi de etkileyecek olan dış ticaret savaşlarının ortaya çıkmasına sebep olacak adımlar atmıştır. Trump yönetimi 1 Mart 2018 tarihinde aldığı kararlara göre çeliğe %25, alüminyuma %10 gümrük vergisi ekleyerek, Avrupa Birliği üye ülkeleri, Kanada, Meksika ve Çin ile ticari dengeleri alt üst edecek

korumacılık politikalarına devam etmiştir. Trump yönetiminin 10 Ağustos 2018 tarihinde Türkiye'den ithal edilen çelik ve alüminyumdaki gümrük tariflerini iki katına çıkartma kararı, çelik üretiminde dünyada sekizinci ve Avrupa'da ikinci sırada olan Türkiye'nin yanı sıra, Çin, Brezilya, Güney Kore, Rusya ve Japonya ile birlikte AB ülkelerinin bu durumdan etkilenmesine yol açmıştır. Söz konusu ülkeler almış oldukları bazı kararlar sonucunda bazı Amerikan ürünlerine sınırlamalar ve ek gümrük vergileri getirerek Trump yönetimine karşılık vermişlerdir. 3 Nisan 2018 tarihinde alınan kararlar ticaret savaşlarının en yoğun biçimde yansıdığı kararlar olarak görülmektedir. Trump yönetimi, Çin'i haksız ticaretle ilişkilendirmiş olup, 1333 farkı ürününe %25 gümrük vergisi artışı getirerek, bütün dünyada ticari anlamda dengeleri bozmuştur (Lazard Insights, 2018: 3). 3 Nisan kararları, ABD'nin ithalatında 46.2 milyar dolarlık pazar payına sahip söz konusu ürünler Çin'de bulunan firmaların bahsi geçen ürünlerinin ticaretini neredeyse imkansız bir hale getirdiği için Çin ekonomisini doğrudan hedef almaktadır. Çin ise karşılık olarak 4 Nisan 2018 tarihinde ABD'den ithal edilen otomobil, hava taşıtları ve soya fasulyesi ürünlerine %25'lik ek gümrük vergisi getirerek, ticaret savaşlarının önümüzdeki yıllarda da devam edeceğinin sinyallerini vermiş ve korumacılık önlemlerinin önemini ekonomi çevrelerine bir kez daha hatırlatmıştır (World Trade Organization, 2012: 8-10).

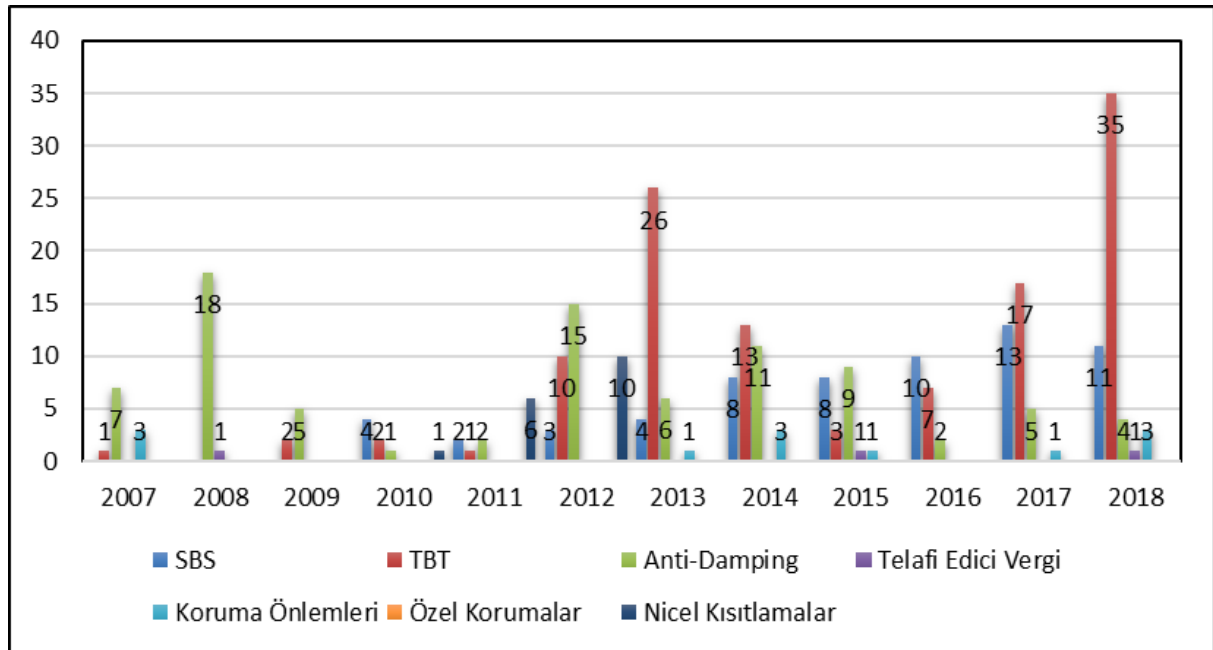
ABD'nin korumacı politikalarının yanında Çin'in uygulamalarını da incelemek yerinde olacaktır. Yüz yıl önce birçok küresel ölçekli şirket Çin üzerinde ticarete ilişkin planlar yapmaktaydı. Bu süreç birçok değişik sektörün de buna dahil edilmesiyle devam etmiştir. Ancak Çin günümüzde daha büyük, daha zengin ve dünya piyasasında daha fazla söz sahibi bir ülke olma noktasına gelmiştir. Çin'in ekonomik anlamda değişimi yönetimi bazlı değişimle de entegre olmuş sonuçta yalnızca ticari büyüme değil aynı zamanda deneyim sahibi şirketlerin de ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2008: 6). 1978 yılından sonra Çin'in gerçekleştirdiği üretim reformları, korumacılık anlayışını geliştirmesi ve bunlara yönelik adımlar atması sonucunda 35 yıl boyunca ortalama %10 büyüme sağlayarak 2014 yılı sonu itibarıyla 28 kat büyüme gerçekleştirerek, ABD ekonomisine rakip olacak bir gelişme sağlamıştır. Söz konusu büyümenin sebeplerinden biri küresel şirketlerin üretim kapasitesini geliştirmeleri ve ucuz iş gücünden faydalanmak amacıyla Çin'de varlıklarını devam ettirmek istemeleridir. Ancak Pekin yönetimi, birçok endüstri kuruluşunun yönetsel önceliklerinin belirlenmesinde önemli adımlar atmıştır ve bu sayede Çin sektörel bazda koordinasyon olanağını yakalamıştır. 2018 yılının Ağustos ayında ABD'nin 50 milyar dolar tutarındaki Çin malına gümrük vergisi uygulaması üzerine Çin Başbakanı Li Keqiang, para biriminde rekabet amaçlı devalüasyona gitmeyeceklerini ve ihracatı desteklemek için yuanı zayıflatmayacaklarını açıklamıştır (Euler Hermes, 2018: 6, 9-10). Ayrıca Çin'in gümrük vergilerine yönelik yaptırımlara karşı yatırımcıyı koruma tedbiri alacağı, yabancı şirketlerin ülkedeki yerli şirketlerle rekabet edebilmesine olanak sağlanacağı ve söz konusu durumun ekonominin canlanmasına yardımcı olacağı duyurulmuştur.

Sektörel büyüme aynı zamanda para transferlerinin de hızlanmasına ve katlanmasına olanak sağlamıştır. Devletlerin kendi para transfer yöntemini geliştirmesi, o ülkenin ticari güvenliğinin de etkilenmemesine olanak sağlamaktadır. Bunun en önemli örneği MoneyGram para transferidir. ABD'nin ünlü para transferi şirketlerinden MoneyGram bütün dünyada faaliyet göstermektedir. ABD para transferlerini kontrol altında tutarak Çin ve Hindistan gibi büyüyen ekonomilere sahip ülkelerin hareket alanları, şirketlerinin bilançoları, ithalat-ihracat büyüklükleri, kendi ülkelerine sağladıkları girdi miktarları hakkında, ABD dışında gelişen transferlerde kendi mekanizmalarının kullanılması vasıtasıyla, fikir sahibi olmayı bir güvenlik politikası olarak belirlemiştir. Alibaba Group (NYSE: BABA) e-ticaret sitelerinden biri olup, Çin'de çevrimiçi piyasalarından biridir. Alibaba'nın finansal kanadı olan Ant Financial, Türkiye'de de hizmet veren ABD'li MoneyGram şirketini 880 milyon dolara satın alacağını bildirmesi, ABD'nin ticaret politikasında önemli bir mekanizmanın bozulmasına, korumacılık perspektifinde zedelenmeye ve ulusal güvenliğin tehdit edilmesine yol açacak bir ticari anlaşma olarak ele alınmıştır. ABD yönetimi, özellikle Çin gibi ileride ticaret savaşlarına gireceği bir devletin kendi ülkesindeki para transferlerini kontrol etmesinin büyük riskler oluşturacağı gerekçesiyle bu satışın gerçekleşmesinin mümkün olmayacağını bildirmiştir. Bu satın alma Alipay'ı de bünyesinde barındıran Ant Financial'ın küresel açılımını hızlandırarak Çin'in Hindistan, Meksika ve Filipinler gibi büyüyen pazarlarda şirketin adını daha fazla duyurmasına ve ABD'nin karşı çıkmasına olanak tanımıştır. Ticari korumacılığını her zaman önde tutan ABD'deki böyle bir ticari satışın doğuracağı sonuçların güvenlik açığı yaratacak olması, bu satışın ABD tarafından engellenmesi ile son bulmuştur. Eğer söz konusu ticari savaş engellenmeseydi Ant Financial, NASDAQ'ta listelenen bir şirket olan MoneyGram'a hisse başına 13.25 dolar ödeyecek; satın alınmanın tamamlanması ise yılın ikinci yarısını bulacak ve bu durumda dünyanın 200 ülkesindeki 350 bin fiziksel noktada hizmet veren Financial Art, ABD içerisinde de büyük bir pazarı kontrol altında tutarak, 2015 yılı geliri 1,4 milyar dolar olan MoneyGram'ın dijital ekonomideki

payı sadece %13 olmasına rağmen, Ant Financial'a farklı bir enerji katabilecekti (Financial Times, 2018a: 1-2). Bu örnekten de anlaşılabilir olduğu üzere ticaretteki bu yeni uygulamalar tüm ülkeler açısından fırsatlar ve tehditler seti ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere artan korumacılık uygulamalarıyla ticari anlamda ülkeler arasında taşların yerinden oynadığı, kurlarda dalgalanmaların olduğu, gümrük vergilerinin günlük olarak değiştiği bir dönemden geçilmektedir. 2018 yılında alınan siyasi kararlar, 2019 yılında süren ve devam edecek gibi görünen gümrük vergisi artışları ile ülkelerin finansal güçlerini ve korumacı yaklaşımlarını ölçtüğü bir dönem yaşanmaktadır. İngiltere'de 2016 yılında gerçekleşen Brexit referandumunu ile İngiltere'nin AB'den ayrılma kararının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik açıdan birçok etkiler yaratarak makroekonomik açıdan olumsuz yönde bir takım sonuçlar doğuracağı ve söz konusu ayrılma sonucunda da İngiltere'de ve Euro bölgesinde ekonomik büyümenin geçmiş yıllara oranla yavaşlayacağı öngörülmektedir (Financial Times, 2018b: 1). Brexit sonucunda bu makroekonomik negatif sonuçlarla beraber İngiltere'nin korumacı ve içe dönük politikalar geliştirmesi beklenmektedir. Bu korumacı yaklaşımlarla beraber AB'ye üye diğer ülkelere yönelik farklı gümrük tarifeleri uygulaması, yatırım ve istihdam açısından AB'ye üye diğer ülkelere karşı geliştireceği korumacı yaklaşımlarla, birlik içerisinde ekonomik daralmaların, yeni gümrük tarifeleri ile korumacılık yaklaşımlarının artması öngörülmektedir. İngiltere'nin AB'den ayrılmasıyla birlik içerisinde ciddi kırılmaların olması beklentilerini ortaya çıkarmaktadır. ABD'de Trump yönetiminin AB için ek gümrük vergileri getirmesi ve korumacı yaklaşımlara gitmesi, İngiltere'nin de benzer politikalar izlemesi ihtimalini düşündürmekte ve bu ihtimaller gerçekleşirse, İngiltere ile en fazla ticaret yapan ülkelerin ticaret verilerinde ve genel olarak makroekonomik göstergelerinde değişimlere neden olabileceği beklenmektedir (Kılıcı, 2018: 17-19).

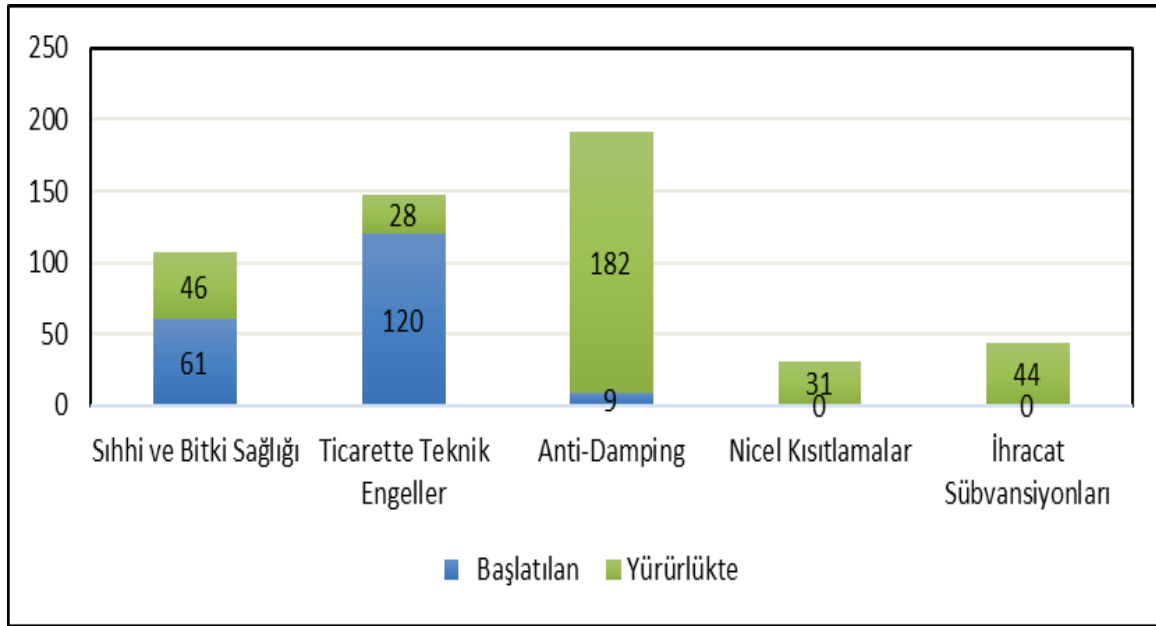
Türkiye, 1980 sonrası dönemde dışa açık liberal bir ekonomi politikası izlemiş ve bu doğrultuda çeşitli adımlar atmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkiye 1980'den itibaren gittikçe kronikleşen bir dış ticaret bilançosu açığına da alışmıştır. İhracatın yıllık ortalama büyüme oranı 1981 yılında 61,61 iken 1990 yılında 11,48, 2000 yılında 4,47'ye ve 2008 Krizinin en çok etkisini gösterdiği yıl olan 2009 yılında ise -22,64'e olarak gerçekleşmiştir (UNCTADSTAT, 2019). Söz konusu dışa açıklık Türkiye'yi gittikçe daha çok dışa bağımlı hale getirmiş ve bu bağımlılığın da etkisiyle krizden çıkma çaresi olarak görülen korumacılık araçlarına çok fazla başvurulamamıştır.

Şekil 9: 2007-2018 Yılları Arasında Türkiye'ye Yönelik Başlatılan ve Yürürlükte Olan Önlemler

Kaynak: World Trade Organization, Graps Over Time, Measures Initiated and in Force, <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg> kaynağından elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

2007 ve 2018 yılları arasında Türkiye'ye yönelik başlatılan ve yürürlükte olan önlemler ele alındığında, 2008 yılında telafi edici vergilerin sayısının 1 olduğu; 2015 ve 2018 yıllarında tekrar 1 olarak revize edildiği görülmektedir. Koruma önlemlerinin 2007 yılında 3 adet olduğu ve 2014 yılına kadar değişkenlik göstermediği; koruma önlemlerinin 2014 ve 2015 yılında 8 adet olarak revize edildiği; 2016 yılında 10 iken sonraki yıl 13'e yükseldiği ve 2018 yılında 11 adet olduğu görülmektedir. En çok başvuru koruma önleminin Ticarete Teknik Engeller (TBT) olduğu, 2007 ve 2013 yılları arasında ortalama yıllık 2 olan TBT sayısının 2013 yılında 26'ya çıktığı, 2018 yılında ise TBT sayısının 35 olduğu görülmektedir. 2007 ve 2013 yılları arasında özel korumalara başvurulmamıştır. Başvurulan nicel kısıtlama sayısının da 2013 yılından itibaren 10 civarında olduğu görülmektedir. Başvurulan anti-damping sayısının ise en çok 2008 yılında 18 olarak gerçekleştiği ve 2012 yılında 15 olduğu görülmektedir.

Şekil 10: 2018 Yılında Türkiye'ye Yönelik Başlatılan ve Yürürlükte Olan Önlemler

Kaynak: World Trade Organization Graps Over Time, Measures Initiated and in Force, <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg> kaynağından elde edilen verilerden oluşturulmuştur.

2018 yılında Türkiye'ye yönelik başlatılan ve yürürlükte olan önlemler ele alındığında, sıhhi ve bitki sağlığına yönelik 61 önlem başlatıldığı; yapılan revizyonlar sonrası söz konusu önleme ilişkin yürürlükte olan tedbir sayısının 46 olarak güncellendiği görülmektedir. En fazla başvuru tedbirin anti-damping olduğu anlaşılmaktadır. Nicel kısıtlamalar ve ihracat sübvansiyonlarında yeni başlatılan koruyucu önlem bulunmamasına karşın, yürürlükte olan önlemler 31 ve 41 olarak revize edilmiştir. İkinci en fazla başvuru koruyucu önlem ise ticarete teknik engellerdir. Hali hazırda ise 28 önlem yürürlükte.

Sonuç

Korumacılık veya serbest ticaret politikaları uyulması zorunlu olan, değiştirilemez, dönüştürülemez tabular değildir. Tarihin diyalektik bir süreç içerisinde gelişmesindeki gibi iktisat politikaları da bu diyalektik süreçte ayak uydurmalıdır. İktisat bilimi değişen, dönüşen bir bilimdir. 1400'lerde Merkantilizm, dış ticarete sıkı bir şekilde müdahaleciliği savunuyorken; 1700'lerde Fizyokrasi, laissez faire-laissez passer (bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler) görüşüyle ortaya çıkmış serbest ticaret politikasının önemini savunmuştur. Tüm politikalar

özünde insana iner ve insan düşünen, dönüşen bir varlıktır. Bu yüzden ülkeler de içinde bulunulan koşullara, konjonktüre, diğer ülkelere göre ve en önemlisi insanların ihtiyaçlarının, tercihlerinin eğilimine bakarak hareket etmeli, bu yönde politikalar geliştirmelidirler. Nitekim bugün refah düzeyinin yüksek olduğu ülkelere bakıldığında, onların diyalektik sürece en iyi ayak uyduran ülkeler olduğu görülür.

Klasik iktisadın babası kabul edilen, uluslararası iş bölümü ve uzmanlaşma ile ülkelerin karşılıklı olarak kazançlı çıkabilecekleri tezini savunan Mutlak Üstünlük Teorisi'ni ortaya koyan ve serbest ticaretin sıkı bir şekilde savunuculuğunu yapan Adam Smith'in 18. yüzyılın sanayisi güçlü ve ekonomik açıdan gelişmiş İngiltere'sinde yaşadığı göz ardı edilmemelidir. Yine aynı dönemde sanayileşmemiş, dış ticarete rekabet gücü zayıf olan Amerika'ya bakıldığında korumacı politikaların öne çıkması tesadüf değildir. Bu durum, "Adam Smith, döneminin Amerika'sında doğmuş olsaydı yine de serbest ticareti böylesine güçlü savunur muydu?" sorusunu akla getirir. Örnekler çoğaltılabilir; fakat özetle, gelişmiş ülkeler her zaman içinde yaşanılan koşullara en iyi ayak uyduran ülkelerdir.

Ülkelerdeki gelişme aşamalarına bakıldığında şu çıkarım yapılabilir: Bu ülkelerde sanayileşmenin ilk evrelerinde, henüz üretim tekniklerinin tam olarak gelişmediği durumda uluslararası rekabete açılmanın ülke ekonomisi açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği görülmüş ve öncelikle korumacı politikalarla sanayinin geliştirilmesi, endüstrilerin dış rekabete güçlü konuma gelinceye kadar korunması yoluna gidilmiştir. Ancak uluslararası ticarete rekabet edebilir konuma geldiklerinde bu ülkelerde serbest ticaret politikası benimsenmiştir.

Tarihsel süreç korumacılığın önemini ortaya koyuyorken gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin bu politikaya başvuramamalarının altında yatan neden ise, Ha-Joon Chang'ın Sanayileşmenin Gizli Tarihi adlı kitabında bahsettiği gibi bugünün gelişmiş ülkelerinin tarih boyunca böylesine korumacı politikalara başvurmuş olmalarına rağmen bunu unutturmak istemeleri, serbest ticaretin savunuculuğunu yaparak gelişmişlik düzeylerini geçmişte uygulamış oldukları korumacı ekonomi politikalarına değil; günümüzde uyguladıkları serbest ticaret politikalarına bağlamalarıdır. Bir başka deyişle, gelişmiş ülkeler, kendileri merdivenin basamaklarını çıktuktan sonra merdiveni itmişlerdir. Bunu başarabilmelerinin arkasında ise 1944'te yapılmış olan Bretton Woods Konferansı yatmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1944 yılında gelişmiş ülkeler, savaşın izlerini silmek için Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankasını kurmuşlar ve bugünkü WTO'nun temelini oluşturan GATT'ı imzalamışlardır. Bu kuruluşlar gelişmekte olan ülkelere dış yardımda bulunurken aslında sanayileşmelerinin de önüne geçmişlerdir. Çünkü bu ülkeler daha sanayileşmelerinin başında iken serbest ticaret politikalarını benimsemek durumunda kalmışlardır. Bu süreç 1982 yılında meydana gelmiş olan Üçüncü Dünya Borç Krizi ile daha da derinleşmiş ve gelişmekte olan ülkeler bu kuruluşlara ve dolayısıyla gelişmiş ülkelere daha da bağımlı hale gelmişlerdir. GATT üye ülkeler arasında ticaretin serbestleşmesi yönünde önemli adımlar atarak uluslararası ticareti kısıtlayan, misillemeye yol açarak ticaret savaşlarına olanak tanıyan, ülkelerin tarih boyunca korumacılık politikası olarak hemen sarıldıkları gümrük tarifelerinin indirilmesine yoğunlaşmıştır. Bunun sonucu olarak gümrük tarifeleri eski önemini kaybetmiş ancak gelişmiş ülkeler gümrük tarifelerinin yerine ikame edebilecekleri tarife dışı engellere başvurma yoluna gitmişlerdir.

Tarife dışı engeller, GATT'ın da yapmış olduğu kapsamda en geniş şekliyle miktar kısıtlamaları, ihracatın kontrolü, tarife benzeri önlemler, görünmeyen engeller, fiyat denetimleri ve gözetleme ve izleme önlemleri olarak sınıflandırılabilir. Miktar kısıtlamalarının büyük bir bölümünü gümrük tarifeleri ile çok benzer özelliklere sahip olan kotalar oluşturmaktadır. Ancak uygulamada kotaların en ileri aşaması olan ithalat yasaklarının geniş yer bulması ve bu durumun uluslararası rekabetin ortadan kalkması sonucunu yaratabilme ihtimali nedeniyle GATT, tarife dışı engellerden biri olan kota uygulamasına belirli şartlar dışında izin vermemektedir. Bunun sonucunda korumacı politikaların rekabet açısından önemini bilen, serbest ticaret politikalarını benimsediği dönemlerde bile özellikle uluslararası rekabette güçlenen ülkelerin önünü kesmek, yerli sanayiye dış rekabete karşı korumak amacıyla kısmi de olsa uygulanmasının gerekliliğinin farkında olan gelişmiş ülkeler, günümüzde yeni korumacılık politikaları olarak anılan tarife dışı engelleri uygulama yoluna gitmişlerdir. Söz konusu durumun günümüzde en büyük örneğini, özellikle ABD'nin Çin'in gelişip ekonomik açıdan daha da güçlenmesini önlemeye yönelik attığı adımlar ve uyguladığı engeller ile ticaret savaşlarına dönüşen politikaları oluşturmaktadır. Bu durum sadece ABD ile de sınırlı değildir. Nitekim bugün müdahalelere yönelik istatistiklere bakıldığında en fazla etkilenen ülkenin Çin olduğu açıkça görülür. Öyle ki Çin, kendisinden sonra en çok etkilenen ülke olan Almanya'dan bile %38 daha fazla müdahaleye maruz kalmıştır.

Yeni korumacılık kapsamında nicel kısıtlamalar, anti-damping ve telafi edici vergiler, özel korumalar ve koruma önlemleri, en fazla başvurulan tarife dışı engeller arasında yer almaktadırlar. 1947 yılında imzalanan ve geçici nitelikte olarak öngörülen bir anlaşma olan GATT'ın yerine 1995 yılında devamı niteliğinde olan Dünya Ticaret

Örgütü kurulmuştur. 1995 yılına gelindiğinde çağın gereklilikleri, teknolojik gelişme, insanların sürdürülebilirlik konusundaki bilinçlenmelerinin de etkisiyle politikalar şekillenmiş ve WTO da bu yönde önemli bazı anlaşmalar oluşturmuştur. Bu anlaşmalar arasında, günümüzde dünya üretim ve istihdamında %60'ın üzerinde paya sahip hale gelen hizmet sektörüne yönelik Hizmet Ticareti Genel Anlaşması olan GATS, üye ülkeler arasındaki ticarete uyulması gereken belli şartlar getirerek GATT'ın da temel ilkelerinden biri olan en çok kayırılan ülke prensibini sağlayarak ayrımcılığı önlemeye ve ticarete şeffaflığı sağlamaya yönelik "Ticarete Teknik Engeller Anlaşması", uluslararası ticarete engelleri ve düzensizlikleri azaltmak ve fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik önlemlerin ekonomi açısından engel doğurmaması amacıyla "Ticarete Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması" ve insan, bitki ve hayvan sağlığını korumaya yönelik "Sıhhi ve Bitki Sağlığı Uygulamalarına İlişkin Anlaşma" olan SPS yer almaktadır. Ayrıca WTO'nun önemle üzerinde durduğu bir diğer konu da çevrenin korunması olmuştur. Bu bağlamda başvuru koruma önlemlerinin önceliği de şekillenmiş ve en çok başvuru önlemler arasında ilk sıralara ticarete teknik engellere yönelik önlemler ve sıhhi ve bitki sağlığı önlemleri yerleşmiştir. Son on yılda başlatılan ticarete teknik engellerin sayısında %100'lük bir artış meydana gelirken, yine başlatılan sıhhi ve bitki sağlığı önlemlerinin sayısında da %110'luk bir artış görülmüştür.

Tüm bu incelenen ülke deneyimlerinin ve değerlendirmelerin sonucu olarak;

- ülkelerin dışa bağımlı hale gelmemesi ve kendi kendine yeten bir ekonomiye sahip olabilmesi,
- ticaret hadlerinin ülke lehine dönmesi ve ticaret hacminin artırılması,
- sanayileşmenin başlangıç aşamasında yerli sanayinin korunarak rekabet edebilir seviyeye getirilmesi ve sanayileşme tamamlandıktan sonra uluslararası rekabete karşı ulusal sanayinin korunması,
- dış ticaretin rantlarının yerli ülkeye çekilmesi ve
- ülkelerin içine düştükleri krizler gibi dar boğazlardan çıkması adına korumacılık politikalarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Türkiye açısından ele aldığımızda özellikle stratejik ticaret politikası doğrultusunda Türkiye, Krugman'ın ele aldığı üzere teşvik amaçlı koruma ve ihracatı geliştirme aracı olarak koruma yoluna gitmeli ve bu politikaların uygulanması açısından uygun sektörlerle karar vermelidir. Uygun sektörlerin seçilmesinin ardından hükümet, politika araçları olarak AR-GE'nin finansmanı, yatırımlara vergi kolaylıkları sağlama, hükümet sanayi işbirliklerinin teşvik edilmesi ve yerli piyasayı dış rekabete karşı koruma yollarına gitmeli; bu doğrultuda piyasada faaliyette bulunan mevcut firmalar ve potansiyel firmalar ile koordine şekilde üretim düzeyine karar verilmeli, son olarak da bu politikalar temelinde miktar, fiyat ya da daha da önemlisi kalite rekabetine girilerek ticaretin refah artırıcı etkilerinin en çoklaştırılmasına çalışılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, Sadık. Uluslararası Reel Ticaret: Teori, Politika. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Beaud, Michel. Kapitalizmin Tarihi 1500-2010. Çev. Fikret Başkaya. İstanbul: Yordam Yayınları, 2015.
- Budak, Ali Cem. (2015). "Yeni Korumacılık, Anti-damping, Avrupa Topluluğu ve Türkiye" (2015) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1592> 2015, 06 Nisan 2019.
- Chang, Ha-Joon. Sanayileşmenin Gizli Tarihi. Çev. Emin Akçaoğlu. Ankara: Eylül Yayınevi, 2015.
- Euler Hermes. "Trade Games, Trade Feud or Trade War?" (2018) <http://www.eulerhermes.com/economic-research/blog/EconomicPublications/trade-games-feud-or-war-report-may18.pdf>, 04 Mart 2019.
- Financial Times. (2019). "US Cuts Turkish Steel Tariffs by half to %25" (2019) <https://www.ft.com/content/d17d0de4-7842-11e9-be7d-6d846537acab>, 17 Mayıs 2019.
- Financial Times. "US Doubts On China Investments Sink Ant Financial-Moneygram Deal". (2018a) <https://www.ft.com/content/b893d7e0-f012-11e7-b220-857e26d1aca4>, 03 Ocak 2018.
- Financial Times. "Brexit is turning Britons off the news". (2018b). <https://www.ft.com/content/db86acfe-8cf2-11e9-a24d-b42f641eca37>, 12 Haziran 2019.
- Global Trade Alert. (2019). <https://www.globaltradealert.org>, 03 Temmuz 2019.
- Gültekin, Sadettin. "Tarımsal Ticarete Teknik Engeller, Sağlık, Bitki Sağlığı Önlemleri ve Standartlar". Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi 5.2 (2010): 31-44.
- Karakayalı, Hüseyin ve Dilber, İlkay. Kuramlarda Büyüme ve Kalkınma. Manisa: Emek Matbaacılık ve Yayıncılık, 2010.
- Karluk, Rıdvan. Uluslararası Ekonomi. İstanbul: Beta, 2003.

- Kazgan, Gülten. *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Kılıcı, Esra N. "Brexit; Birleşik Krallık ve Euro Bölgesi Açısından Sonuçların Değerlendirilmesi". *Sakarya İktisat Dergisi* 7.1 (2018): 2-19.
- Krugman, Paul. *Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü*. Çev. Neşenur Domaniç. İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2008.
- Lazard Insights. "Protectionism Through a Corporate Lens". (2018). https://www.lazardassetmanagement.com/docs/-m0-/63469/ProtectionismThroughACorporateLens_LazardInsights_201809_en.pdf, 08.02.2019.
- Mangır, Fatih ve Acet, Hakan. "Serbest Ticaret ve Korumacılık, Avrupa Birliği'nde Malların Serbest Dolaşımı ve Türkiye'nin Uyumu". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı 2014)*: 93-108.
- Roberts, Russell D. *Tercih Bir Serbest Ticaret ve Korumacılık Öyküsü*. Çev. Mustafa Acar. Ankara: Liman Kitapları, 2013.
- Seymen, Dilek. *Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- Stubbings, Matthew. "Free Trade Empire to Commonwealth of Nations: India, Britain and Imperial Preference". (2017). 1903-1932. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07075332.2017.1405273?journalCode=rinh20>, 05 Mart 2019.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. *Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni*. Ankara: Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Araştırmaları Dairesi, 2008/III.
- United Nations Conference On Trade And Development, (UNCTADSTAT). <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>, 06 Haziran 2019.
- World Trade Organization. "Singapore Ministerial Declaration". (1996). https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min96_e/wtodec_e.htm-investment_competition, 06 Haziran 2019.
- World Trade Organization. "World Trade Report 2012", (2012). https://read.wto-ilibrary.org/technical-barriers-to-trade/world-trade-report-2012_ac42f7b8-en, 07 Temmuz 2019.
- World Trade Organization. "Annual Report 2019". (2019). https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep19_e.pdf, 02 Temmuz 2019.
- Yaygır, Duygu. "Gümrük Birliği Kapsamında Kimyasalların Ticaretine Etki Eden Teknik Düzenlemeler". (2016). <https://docplayer.biz.tr/40563431-Ekonomi-bakanligi-gumruk-birligi-kapsaminda-kimyasalların-ticaretine-etki-eden-teknik-duzenlemeler-duygu-yaygir-dis-ticaret-uzmani.html>, 18 Kasım 2019.

PROTECTIONISM IN FOREIGN TRADE AND ITS EFFECTS ON COUNTRIES' DEVELOPMENT LEVEL

Ruhan Ayşe Demir

Ash Seda Kurt

Abstract

The history of international economics is a period in which liberalism and protectionism stand out from time to time. While the economic crisis in 2008 has caused that protectionism point of view has increased in the world, the policies of the countries has brought about that this period is called as a new mercantilist era. In this study, the development of the protectionist movement over time has been investigated in the present day, where the crisis still has its effects and non-tariff barriers are intensely applied. It is very common that many traces of protectionism in the past and even today of the developed countries such as the United States, China, England, Germany and Japan. Therefore, this issue is important for both developing and underdeveloped countries to learn from the process.

The main aim of this study is to emphasize the historical importance of protectionism in foreign trade and reveal its necessity. In this sense, the objectives and tools of protectionism are briefly introduced; new protectionism is also underlined. In this paper, the effects of global financial crisis on protectionism are also emphasized. Turkish economy has been examined in addition to the countries whose development levels are high and it has been concluded that the policies of protectionism have positive effects on the levels of development in these countries.

Keywords: Protectionism, development, crisis, trade, tariff